

ПОЛИТИЧЕСКА СТРАТИФИКАЦИЯ НА МОДЕРНИТЕ СЕЛЯНИ

Явор Маринов Янков

докторант към програма „Политология“,

ВСУ „Черноризец Храбър“

***Резюме:** Настоящата статия обхваща темата за стратификацията на селяните през Ренесанса, Просвещението, и Модерната епоха. Политическият контекст в статията включва обобщаващи характеристики, създавания, както и отрицания в генезиса на модерните селяни. Разглежда границата между pre и post модерност, семантизира класически текстове от цитираната епоха, показва развитието на модерния урбанизъм и съдбите на населението в него.*

***Ключови думи:** Стратификация, модерност, модерни селяни, съсловия, травестизъм, стратификатор*

POLITICAL STRATIFICATION OF MODERN AGE PEASANTS

Yavor Marinov Yankov

Ph.D. student of a programme „Political Sciences“,

Varna Free University „Chernorizets Hrabar“

***Summary:** The following article is regarding the issue covering the stratification of the peasantry during the Renaissance, Enlightenment, and the Modern age. The political context of the article includes summarizing characteristics, establishments, as well as denials of the nature of modern peasantry. It reviews the boundary between the pre and post modernity, semanticizes classic texts from the quoted ages, it reveals the development of the medieval town and the faith of its residents.*

***Key words:** Stratification, modernity, modern peasantry, castes, travestisym, stratificator*

„И срещу него да тичаме – гласеше един абсурдистки виц – пак няма да го стигнем“

Румен Даскалов

Прослойката на селяните е тази която неизбежно съпътства модерната епоха. Но какво е модерна епоха, какви граници обхваща и как се вписват селяните в тази епоха? Подобно на много други исторически движения, модерната епоха се развива различно на Изток и на Запад: *„С прилагателното „модерен“ се означава нов режим, ускорение, скъсване с миналото, революция във времето.“* (Латур, 1994, с. 18)

Човекът е разтворен към два свята, това е стената, дяляща го от вътрешността и външния свят, границата между вътре и вън, между нормалността и хаоса, между включеното и изключеното, между *pre* и *post* модерност: *„От край време Просвещението в най-всеобхватния смисъл на развиващото се мислене е преследвало целта да освободи хората от страха и да ги наложи като господари. Но напълно просветена Земя сияе под знака на триумфалната злина. Програмата на Просвещението бе разوماгьосване на света.“* (Макс Вебер, *Науката като професия*, 1919) . Модерният селянин се разкъсва между двата свята, на традиционното и модерното. В него се разкъсват съзнание и тяло, мисли и материална обвивка, общество, затова те трябва да останат разграничени, животът и езикът трябва да се раздалечат, разделят, животинското трябва да бъде несъвършено подобно на човека, който прави всичко възможно, за да бъде смятан за противоположност. Модерният селянин не може нищо повече освен обещание за-себе-си.

Печатарската преса на Гутенберг (1439 г.) в известна степен е антично откритие в което, се явява „новост“ в епохата на техническата възпроизводимост. Същото се случва и с античната литература, чакаща векове да бъде преоткрита наново: *„През втората половина на XV век италианските хуманисти въвеждат термина Средновековие (Джовани Андреа, папски библиотекар през 1469 г.), за да противопоставят „древните“ от тази епоха на „модерните от нашето време“, тоест на хората от Ренесанса.“* (Льо Гоф, 1998, с. 39)

За Ренесанса е характерно да възродят една друга непозната за тях културата на античността и се правят опити за нейното подражание в най-различни области. Античните текстове и знанията в тях започват преоткриването си с Данте Алигиери (1265-1321 г.), Франческо Петрарка (1304-1374 г.), който е важна част от Ренесанса. Не малка роля играе и Поджо Брачолини (1380-1459 г.) който открива и превежда речи на Цицерон, *Киропедия* на Ксенофонт, *Лукий, или магарето* на Лукиан от Самосата и други произведения повлияли на личности като Уилям Шекспир, Галилео Галилей, Томас Джеферсън, Алберт Айнщайн и много други. Данте Алигиери избира за своята *Комедия* избира за свой водач Еней, героят на Вергилий от *Енеида*. Франческо Петрарка бил толкова въодушевен от старите пергаменти на Цицерон с който никога до сега не се срещал, че е писал благодарствени писма до самия Цицерон: „*Franciscus Ciceroni suo salutem... Франческо поздравява скъпия за него Цицерон...*“ (Киняр, 2021, с. 120) Франческо Петрарка не се е ограничавал само в писане на любовни сонети и преводи на антична литература, интересувал се е да се гмурне на дълбоко в мита и античната символика „*За буквата Y*“: „*Тогаво Петрарка включва в аргументацията си следната странна забележка: ” Кръстопътът има формата на измислената от Питагор буква, която наричаме игрек и която има форма на неравни рога. Това е гръцката буква наречена ипсилон, или още луна, двурога, еленова, бикообразна. По-късият рог сочи към Бог, към спасението, към рая; по-големият и по-наведен рог сочи на ляво, тежее към земята, към вината, към ада.*“ (Киняр, 2021, с. 137)

Умберто Еко смятал Франческа Петрарка за Христофор Колумб в областта на Ренесанса: „*Бих казал, че в Италия имаме навика да включваме в Средновековието Данте, Петрарка и Бокачо в очакване Христофор Колумб да открие Америка. Докато в много други страни имената на тези автори се свързват с началото на Ренесанса.*“ (Еко, 2018, с. 22) Библията отпечатана от Гутенберг, преводите на Цицерон от Франческо Петрарка, преводите на античните текстове от Поджо Брачолини, са все преводи от античен език на средновековен латински език: „*Латинско средновековие. Теоретичният размисъл, бил той философски или богословски, Средновековието го прави на латински език и е схоластичното Средновековие. Моментът, в който теоретичният размисъл започва да се записва на простонароден език, ни извежда – независимо от конкретните дати – извън Средновековието, поне до голяма степен.*“ (Еко, 2018, с. 22) За Жак Льо Гоф: „*Латинският език е разделен на две: античен латински и средновековен латински – езика на упадъка.*“ (Льо Гоф, 1998, с. 40)

Модерната епоха е време на търсенето, самата тя е създала издирване на литература, музика, различни форми на изкуство, колекционерство облечени в различни наименования на през Ренесанс и Просвещение. Един от най-големите колекционери на антични мраморни статуи е Папа Юлий II (1443–1513 г.) Сравняването на Западния Ренесанс и Българското възраждане е напълно погрешно, като дори самият Ренесанс е коренно различен във Флоренция, Рим и Венеция. Такова е и Българското възраждане, към което са правени опити да се причисли и към Ренесанса и към Просвещението. Прехода от средновековие към модерността е опит за съотнасяне на Българското възраждане към Ренесанса, а съпадението е Просвещението в което Паисий Хилендарски (1722-1773 г.) написва своята *"История Славенобългарская"*. Зографска чернова, 1763 г. Факсимиле. (виж *Аналогии с Ренесанса*, с.62-66, *Аналогии с Просвещението*, с.66-75,, Румен Даскалов, 2002)

Модерното породило се от средновековното, включва в себе си и предразсъдъците които са съпътствали епохата препокриваща се с Християнската: *„Просвещението приключва и сменя себе си, когато най-близките практически цели се разкриват като достигната крайна отдалеченост и за страните „за които техните съгледвачи и доносници не могат да донесат никаква вест“, а именно като за природата, непознатата от господстващата наука, си спомним като за страни на произхода.“* (Хоркхаймер, Адорно, 1999, с. 63)

Преходността на традициите дава отговор на въпроса *Що е модерност?* Неизбежният отговор е назад към времето от което те са се породили и изследване на отношенията които са им били определяни: *„Но такъв бил езикът на властта, такава била представата, която създала за себе си и за която свидетелства цялата теория на публичното право построена в Средните векове или преустроена въз основа на римското право.“* (Фуко, 2019, с. 125-126) Средновековието измества Античността, това е една културна революция, която бележи края на една епоха и наименува друга която наследява предходната. Модерността няма нищо общо с модата, елегантността, новостта, актуалността: *„Модерността за нас е всичко онова, което е свързано с възхода на демократичния свят и разделянето му от религиозния.“* (Конт-Спонвил, Фери, с.9)

Молещите се, борещите се, работещите (*Oratores, Bellatores и Laboratores*) това е структура представена от Жорж Дюмезил, структура която освен, че е моделирала средновековието (*Оформила се е в Англия през IX век и просъществувала чрез трите съсловия до Френската революция XVIII век*) е и структура използвана от

индоевропейските народи(*The Destiny of a King, George Dumézil*) трифункционалността на мислене: „Тези думи дефинират социалния ред – тоест, политическия ред, чисто и просто редът.“ (Дюби, 2007, с.11) Това са прослойките които обрисуват модерната епоха като наследник на средновековието с неговите характерни белези на неравенство, което модерността прави опити да премахне. Разделението на трите съсловия е познато още от Античността и нейните политически идеи и културни черти се разпространили и завладели Модерната епоха. Жорж Дюби цитира: „Трактат за съсловията“ (на Шарл Лоазо. б.м): „Има да „три пътя пред младите мъже – на свещеника, на селянина, на воина...“ „едните“ и „другите:“, тук са дефинирани като „мъже“, тоест зрели мъжки индивиди, тъй като жените не попадат в подобна класация.“ (Дюби, 2007, с.13) Това неравенство е използвано от Модерната епоха като опит за създаване на нови политически идеи с цел промяна на йерархията. Жорж Дюби допълва: „Тук няма „съсловия“, а „пътища“, които освен това се избират, значи са призвания – въпреки че все пак представляват и степени, тъй като един и същ индивид би могъл и би трябвало да тръгне последователно първо по третия път, после по втория и накрая по първия, ...“ (Дюби, 2007 с.13-14) Тези пътища формулирани от Жорж Дюби се явяват поле за интерпретации на личности през модерността: „След индустриалната революция се налага съвършено различна трифункционалност – тази на първичните, вторичните и третичните дейности, описани от икономистите и социолозите.“ (Льо Гоф, 1998, с.43) Така модерните селяни създават нови полета за интерпретации на нови културни и политически модели: „Под пропуканото лустро на градската търговска цивилизация отново се подава предколониалният, господарски и селски субстрат, в който големи имена и групи привърженици, събрани около селските предводители образуват рамката на обществените взаимоотношения.“ (Дюби, 2007, с.331)

Модерните градове са тези които са се изградили от местни и придошли селяни, и в този контекст градът си остава с чисто селска културна идентичност. Едно селско производство разширило се стремящо се да заграби повече земя и да обхване повече население в служба един на друг. Такава е и църквата, в стремежът и към обновление на духовна власт: „Самата тя става селска.“ (Дюби, 2007, с.331) Този стожер на власт разпространител на политически и културно религиозни идеи. Централна Европа: започват да се изграждат първите градове със селско население, тоест една изцяло селска цивилизация, очертавайки една нова класа от селяни живеещи в модерните градове: „...в сърцето на варварството, в славянския и скандинавския свят, ...“ (Дюби, 2007, с. 333),

Около градовете благодарение на земеделците (*agricultoribus*) изникват нови села които в последствие се асимилират от първите: „...навсякъде пустеещите земи и тресавищата отстъпват пред обработвани ниви и лозя; повсеместно изникват нови села.“ (Дюби, 2007, с. 335)

Селската среда и през средновековието започва да се превръща в модерна градска която се явява доминиращ фактор за развитие на култури и политически идеи. Селото остава забравено спрямо града, бегли са представите на науките относно съжителстването на село; как е изглеждал домът, организация на землището, селските сечива, занаяти за разлика от градските. Модерните градски идеи не са благосклонни към селяните които съжителстват в града и изпитват презрение спрямо бедните, смятани за виновни за своята бедност. С течение на времето градовете започват да проспират и тяхната основна прослойка работещите (*laboratories*) започват да се борят (*bellatores*) за културни, икономически и политически правомощия, с една цел те да заемат привилегированите функции на *oratores*, като тази борба не винаги е била в полза на работещите живеещи в градовете. Един сборник с архивни документи засвидетелства развитието на средновековния град и съдбите на селското население вътре в него, „Градският въздух прави човека свободен“. Гилдия (от средновековен нидерландски *gilde* – **съобщество**), така се наричали корпоративните обединения на селяни, занаятчии, търговци и други, които използвали *пехит*, гривна и кантар (*Нексумът е актът, извършван с бронз и везни с цел да се създаде една облигация. Гривна – тегловна, парична единица в Русия и другите славянски страни на Западна Европа; равна на ок. 204 г сребро. Кантар – мярка за тегло; венециански кантар – равнявал се на 72 кг; генуезки кантар – равнявал се на 47,25 кг.*“) за мерителни единици. Съобществата през средновековието са спазвали строго установени етични кодекси въведени чрез „*цехови устави*“: „18. <.....>Майсторки и занимаващи се с този занаят нямат право да продават коприна на лица, за които знаят или предполагат, че събират коприна за спекулативни цели. Който наруши това правило, се глобява в полза на градската хазна със сума, равна на половината цена на продадената стока.“ (ХИСВ, 1963, т II, с. 477)Така установен устава, защитава, работниците в цеха (пълна забрана на женския труд имало само в устава на цеха на изработващите брони и ризници), цеха и града: „25. Една трета от глобите, събирани от старейшините, постъпват ежегодно в полза на града; една трета – в полза на цеха, а последната една трета – в полза на онзи, който е донесъл и съобщил.“(ХИСВ, 1963, т II, с. 472) По този начин се опитва да се регулира

дейността, както и да не се допуска злоупотреби които биха били в ущърб на цялото съобщество. Едно своеобразно морално „обезопасяване“ се наблюдава в тази гилдия от работници. Моралните устои се състоят в заклеване в името на Бога с вдигнати ръце, но етичните правила са писани „законали“, които предвид твърде малкия брой образовани може да се стигне до манипулиране на съдържанието на уставите. Предвид някои от стачките които са провеждали гилдиите изтъквали доводи: *„Порядките които искат да въведат нашите майстори, не съществуват никъде - нито в германските нито в италианските, нито в езическите страни.“* (ХИСВ, 1953, т. I, с. 406) Включването в управлението на съобществото, където бедните и средните хора не са вземали участие в управлението на града и са били лишени от *pro domo sua* (обслужване на интересите на конкретна прослойка). Висшата градска прослойка осигурявайки си важни постове в органите на управление на града, не са допускали по нисшите прослойки да се домогнат до управлението. Враждите относно управлението с висшите прослойки не веднъж са преминавали от свади в публичен линч и всичко е само за работната заплата, без която ще изпаднат в крайна бедност и ще се наложи напускане на града: *„Сутринта народът потегли от двореца, от който изнесоха знамето на гонфалониера на справедливостта и тръгна към Площада на Сеньорията. Всички бяха въоръжени и крещяха високо: „Да живее гладният народ!“ („гладният народ – бедността във Флоренция; през XIV в. този термин се употребявал главно за чомпите – наемни работници.)<.....> Всички викаха в един глас: „Смърт за сеньорите! Да ги погребем, ако не напуснат [двореца] и не се разотидат по домовете си...“* (ХИСВ, 1963, т. II, с. 527) Прослойката не работниците е твърдо против модернизиранието на цеховете: *„Относно предачките на коприна. (Кьолн, 1412-1413 г.) Да бъде известно, че при нас дойде Валтер Кезенгер и предложи да построи колело за предене и сучене на коприна. Но, като се посъветва и помисли със своите другари<.....>, съветът реши, че мнозина от нашия град, които се прехранват от този занаят, тогава ще загинат. Поради това беше постановено, че не бива да се прави и пуска в действие колело нито сега, нито когато и да било по късно.“* (ХИСВ, 1963, т. II, с. 481) Въпреки неприемането на модернизацията, може да видим новото модерно в публично измерение и придобиването на нова културна форма изразена в нов политически ред превръщайки селянина в *Bürger* (всеки жител на средновековния град, признат за член на градската община и попадащ под действието на градското право.)

Идеите на модерността са исторически и идеологически противопоставяни на традиционния фолклор. Най-универсалния символ на „българското“ – фолклорът е

наратив не само в приказките, но и общия живот. Простонародните употреби на идеи са импликации на индивидуалния опит, на идеологически спорове натрупали интерпретативен характер в българския фолклор. Модерността е изразила отношение към модерния български селянин чрез заобикалящия го обществен живот. Той модерният селянин е носител на индивидуални национални качества, специфична морална и духовна култура. Модерният български селянин е успял да се нагоди и съхрани именно по този начин, запазвайки своето културно и стопанско развитие в собствения си бит. *Кукери* и *Бабинден*, са важна част от българските маскарadni игри. Травестизмът (преобличане в чужди дрехи) е основата на тези игри: *„ергените са се маскирали с женски дрехи, момите с мъжки.“* (Краев, 2003, с. 13-14) Преобличането в чужда дреха на *ялова булка*, *либета* и т.н. мъжете в женски, жените в мъжки е да се покаже как се създава семейство (бебета, раждане и т.н), както и статуквото на семейството в българското село. *„(Защото мъж който не е кукерувал, и мома, която не е лазарувала, нямали право на нормативен брак и ги сватосвали втора ръка – за вдовици, вдовици и т. под.)“* (Краев, 2003, с.15) Тези ритуали са се запазили от Античността през средновековието, Възраждането и до днес картината и моделът на представата за света, въпреки, че тяхното разбиране е напълно излязло от употреба и сега са повече празник, тяхната обредност напълно е загубила форма. *„Мисля, че вече мога да обобщя: Фолклорният мъж, се е преобличал в дрехите на жена, преминавал в женския свят, преминавал от мъжката знаковост на своя свят в женска знаковост. И фолклорната жена, когато се преобличала в дрехите на мъж, преминавала в неговата мъжка знаковост. Може да се каже още, че с преобличането, с преминаването в света на другия, се е преобличал, се е травестирал и самият свят на преобличащия се. С други думи, когато ергенът се преобличал в женски дрехи, женски ставал и неговият мъжки свят. И обратното разбира се. Значи обредната травестия си е чиста семиотика...“* (Краев, 2003, с. 21) Тези празници отбелязват края на „мъртвия“ сезон, с тях приключват тежбите на зимата и с раждането на пролетта, започва неуморния работен сезон за селяните.

За ритуалността може да мисли единствено като закон и забрана щом е прекарана през призмата на сексуалността. *„Присъщо на модерните общества е не това, че са обрекли секса да остане в мрак, а че са обрекли себе си винаги да говорят за него, като са му придали стойността на тайната.“* (Фуко, 2009, с.55) Модерно също е прието са се идентифицира и с новаторски, което за модерната епоха означава да не изостанем в

това от което произхождаме а именно селото. В опита си да стратифицирам модерните селяни, достигам до извода, че стратификатор на идеи и културни черти може да бъде всеки, който се опита да лансира собствена типология, отхвърляща предходните утвърдени форми през епохите на Античността, Просвещението, Ренесанса, и т.н. както и развихряне в полето на аксиологията. Обобщаващият характер на модерността позволява да се интерпретират до съвсем нови нива фундаментални идеи, като тяхната истинност не е гарантирана, по скоро е поле за изява и налагане на власт на политическата сцена. Не трябва да се забравя, че бинарните опозиции са съществени за съществуването на човечеството; Изток/Запад, Мъж/Жена, че срещу *Eros* винаги стои *θάνατος* в противен случай, светът модерният селянин ще бъде унищожен.

Литература:

Вебер, Макс. Науката като професия, 1919

Даскалов, Румен. Как се мисли Българското Възраждане. Историографско проучване. София, 2002

Дюби, Жорж. Трите съсловия или въображаемият свят на феодализма. Кама, 2007

Еко, Умберто. Средновековното мислене. Издателство „Изток-Запад“, 2018

Киняр, Паскал. Секс и ужас. София, 2000

Киняр, Паскал. Човекът с трите букви. Последното царство XI. Лега Артис, 2021

Краев, Георг. Маска и Було. Българските маскарadni игри. София, 2003

Латур, Бруно. Никога не сме били модерни. София, 1994

Леви-Строс, Клод. Структура на мита. Издателство „СОФИЯ – С.А.“

Льо Гоф, Жак. Въображаемият свят на Средновековието. Есета. София, 1998

Сартр, Жан-Пол. Интимни отношения. Фама, 2016

Смилков, Калоян К. Властта и човекът. Изследване на властовия опит. Варна, 2011

Фуко, Мишел. История на сексуалността. Том 1. Волята за знание. Издателска къща - „Критика и хуманизъм“, 2019

Хоркхаймер, Макс. Адорно, Теодор В., Диалектика на Просвещението. Философски фрагменти. Издателство Гал-Ико, София 1999

Шопен, Кейт. Пробуждане. Издателство „Пергамент“, 2009

Градският въздух прави човека свободен. Сборник документи за средновековния европейски град. Стоян Богданов Стоянов, Надежда Найденова Христова, Ивелина Аргиров Иванов. Варна, 1995

Boswell, John. Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality. Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to Fourteenth Century. 1980, 2015 by The University of Chicago

Dumézil, George. The Destiny of a King. The University of Chicago Press, 1973